

1960'LARDA MUSEVİLERLE İLGİLİ BİR TARTIŞMA

“Milyonerlik Rekoru Neden Musevilerde?”

Mükelleflerin ödeyecekleri vergi miktarının, kamuoyuna açıklanmasının miladi 1965 yılıdır. 1 Mayıs 1965 tarihinde basında yer alan bir habere göre, dönemin Maliye Bakanı İhsan Gürsan yayınladığı bir genelge ile vergisini ödeyen mükelleflerin adlarının ve ödedikleri vergi miktarlarının ilan edilmesini istiyordu. Bu listeler ayrıca Resmî Gazete’de de yayınlanacaktı. Uygulamadan beklenen halkın kimin, ne kadar vergi ödediğini öğrenmesiydi. Bir başka deyişle hedeflenen; hayat standartlarına göre düşük meblağda vergi ödeyenleri ilan etmek, böylece onları kamu vicdanında mahkûm etmek suretiyle vergi kaçırıcılar üzerinde toplumsal baskı yaratarak vergi kaçacağını azaltmaktı.

Rıfat N. Bali

Beyan ettikleri yıllık kazançlara göre vergi mükelleflerine tahakkuk ettirilen Gelir ve Kurumlar Vergisi’nin Vergi Daireleri tarafından kamuya açıklanması, en çok vergi ödeyenlerin ticaret odaları tarafından madalyayla taltif edilmele-ri günümüz basını için alışlagelmiş ve gelenekselleşmiş birçok ekonomi haberinden biridir. Günümüzde bu tür haberlerin yarattığı kısa süreli tartışmaların odak noktası, bazı serbest meslek sahipleri ve ünlü sanatçıların sürdürdükleri hayat standartlarına kıyasla çok düşük düzeyde vergi ödemelerinin nedenidir. Ancak 1965’te vergi ödeme listelerinin ilk kez kamuya açıklanmasıyla başlayan, sosyalist görüşlü Hilmi Özgen’in 1967 ve 1969’da yayınladığı incelemeleriyle tekrar alevlenen

benzeri bir tartışmanın özü, günü-müze kıyasla oldukça farklı. Hilmi Özgen'in makalesinin yarattığı tartışma, günümüzdeki tartışmaların tam aksine, en çok vergi ödeyenlerin neden gayrimüslim, özellikle Musevi mükellefler oldukları ve bu mükelleflerin kazançların neden sadece ticari faaliyetlerden kaynaklandığı hakkındaydı.

Uygulamanın Başlaması

Vergi mükelleflerinin ödeyecekleri vergilerin kamuoyuna açıklanmasının miladı 1965 yılıdır. 1 Mayıs 1965'te basında yer alan bir habere göre dönemin Maliye Bakanı İhsan Gürsan tüm bakanlık teşkilatına yol-
ladığı genelge ile vergisini ödeyen mükelleflerin adları ile ödedikleri vergi miktarlarının ilgili vergi dairelerinde ilan edilmesini istiyordu. Bu listeler ayrıca Resmî Gazete'de de yayınlanacaktı. Bu uygulamadan beklenen; halkın kimin, ne kadar vergi ödediğini öğrenmesiydi.¹ Daha başka bir deyişle hedeflenen amaç, hayat standartlarına göre düşük meblağda vergi ödeyenleri ilan

etmek, böylece onları kamu vicdanında mahkûm etmek suretiyle, vergi kaçırınlar üzerinde toplumsal baskı yaratarak vergi kaçığını azaltmaktı. Bu uygulamanın ilk sonucu 1965'in Ağustos ayında, basında yer alan vergi listeleriydi.² Bu listelere ilk tepki veren Cumhuriyet gazetesi köşe yazarı İlhan Selçuk'tu. Selçuk tepkisini özetle şöyle dile getiriyordu:

Kim ne kadar vergi ödüyor: Bırkaç gündün beri gazetelerde bölük pörçük listeler yayınlanıyor... Ve okuyucunun ilgisi de dikkatle listeler üstünde dolaşılıyor. Daha ilk bakışta göze çarpan nedir? Gayet açık: Türkiye'de en çok vergi verenler ve demek ki görünüşte en çok kâr edenler, yabancı şirketler veya yabancı şirketlerle ortaklık kuran kırma şirketlerdir. Yabancı ilaç şirketleri, havayolları şirketleri, petrol şirketleri, ve bunun yanısıra Türkiye'deki azınlıkların ithalat şirketleri, Türkiye'de en çok kâr eden kurumlar olarak Türk vatandaşının gözüne çarpmaktadır. Üzüntüyle söyleyelim ki, açıklanan vergi tabloları zavallılığ-

mızın, geriliğimizin, yarı sömürgeci-liğimizin, az gelişmişliğimizin hazin bir tablosu gibi gözler önüne serilmektedir. Her Türk insanı bu manzara karşısında başını elleri arasına alıp derin derin düşünse yeridir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarında Türkiye'nin manzarası işte böyleydi.³

Selçuk'un bu yazısı kamuoyunda büyük bir yankı bulmadı ve kısa zamanda unutuldu. Ancak 1967'nin başında Hilmi Özgen'in, Doğan Avcıoğlu'nun yönettiği "Sol Kemalist" görüşü savunan dönemin ünlü Yön haftalık dergisinde yayınladığı bir makale aynı tartışmayı "bilimsel" bir platforma taşıyacaktı.⁴

Etnolojik Bir Araştırma: Milyonerlik Rekoru Neden Musevilerde?

Milli gelirimizin çeşitli etnolojik gruplar arasındaki dağılışı bugüne kadar ele alınmamış bir konudur. Zaman zaman ortaya atılan dayanaksız söylentilerle yurdumuzda gayri müslim vatandaşların büyük kazançlar sağladıkları ve özellikle İstanbul piyasasına hâkim oldukları yolunda bazı iddialar ileri sürülmekte ise de bu konu bilimsel olarak incelenmediğinden doğruluk derecesi tesbit edilmiş değildir.

Esasen yeni Anayasamız, Türk Vatandaşları arasında ırk dil ve din bakımından hiç bir ayrıcalık tanımamış olduğundan bu konunun incelenmesi varılacak sonuçlar bakımından önemli değildir. Ancak ekonomik hayatımıza etkileri bakımından ve özellikle dış ticaret âlemiyle temas yönünden ithalât ve ihracat işlerinin çoğunlukla gayri müslim vatandaşlar elinde toplanması yurdumuzda güdülen ekonomik siyasetin yönlerini tesbit edeceğinden bu araştırmalarla bazı sonuçlara varmamız mümkündür.

Toplumcu bir yazar olarak Türk Vatandaşları arasında ırk, dil ve din bakımından her hangi bir farklılık gözetmek aklımızdan geçmez. Devlete karşı yüklenikleri görevlere ve vatandaşlık yükümlerine bağlı olan gayri müslim yurttaşlarımızı her zaman saygı ile anmışızdır. Ancak aşırı liberalist çevrelerin, yurdumuz için karma ekonomi düzenini savunurken ileri sürdükleri bir tezi çürütmek amacıyla bu konuyu ele almış bulunuyoruz. Diyorlar ki:

"Liberal ekonomi, sermaye birikimini henüz yapamamış bir toplum olan Türkiye için büyük sermayenin birikmesine ve milli burjuvazi yaratılmasına imkân sağlayan bir sistem olarak savunulması gerekli bir düzendir..." Biz de diyoruz ki:

"Bunca yıllık devlet himayelerine ve geniş halk kitlelerinin insafsızca sömürülmesine imkân veren göz yummalara rağmen millî kalkınmamızı sağlayacak özel sermaye teşekkül edememekte ve millî gelirin aslan payı aracıların eline geçmektedir. Özellikle dış ticaret ilişkilerinden doğan büyük gelirler gayri müslim vatandaşlarımızın elinde toplanarak üretimi arttıracak alanlara yatırılmasından daha çok tüketici alanlarda sarfedilmektedir..." Bu iddiamızı kanıtlamak için ele aldığımız bu konuda Resmi Gazete'de yayınlanan vergi miktarlarına dayanarak büyük gelirler sağlayan vatandaşları etnolojik bakımdan şöylece sıralamak mümkündür.

Musevi Milyonerler

Eminönü Vergi Dairesine 1965 yılında 200 bin liranın üzerinde gelir bildiren vergi ödeyicilerin ödedikleri vergi miktarlarına göre sağladıkları gelirleri beş grupta toplayabiliriz.

1- Yılda 200 bin lira ile 250 bin lira arasında net gelir bildirenler. Bu grupta toplanan 59 vergi ödeyiciden 25'i Türk asıllı, 30 adedi Musevi, 4 adedi Rum ve Ermeni vatandaşlarıdır.

“Milyonerlik Rekoru Neden Musevilerde?”

Hilmi Özgen Kimdir?

Bugün artık hayatta olmayan Hilmi Özgen Türk Sosyalizminin İlkele-ri, (1962), Türk Sosyalizmi Üzeri-ne Denemeler, (1963), Tarımda Sosyalizm, (1964), Kalkınma ve Sosyalizm, (1966) Montaj Sana-yi, (1969). Ekonomik Kredi Yağ-ması, (1969) Ekonomik Sorunla-rımız, (1969) eserlerinin yazarıydı. Prof. Dr. Jacob Landau’ya göre sosyalist kesimde oldukça etkili bir isimdi.⁵ Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP) tarihini yazan Artun Ünsal’a göre ise Özgen, “İslam’la uzlaşma-yı arayan ilerici bir bürokrat” idi.⁶ Özgen kitaplarının yanı sıra makale-lerini Ant, Yön, Varlık, Forum ve Türkiye İktisat Postası dergilerin-de de yayınlıyor, Yön’deki kimi ya-zılarını Halim Köylü mahlasıyla ya-zıyordu.⁷ On beş yıl boyunca Mali-ye Bakanlığı müfettişliği, Maliye Bakanlığı Teftiş Heyeti Reisliği, üç yıl da Başbakanlık Yüksek Denetle-me Kurulu uzmanlığı yapan⁸ Öz-gen’in “sosyalizmi uygulama for-mülü” beş ana başlıkta özetlenebi-

lirdi: Toprak reformu, dış ticaretin, bankaların, sigorta şirketlerinin, büyük sanayi ve madenlerin milli-leşmesi.⁹

Tartışmalar

Hilmi Özgen’in makalesi sol görüşlü Akşam gazetesi köşe yazarı İlhami Soysal tarafından da özetlenerek alın-tılıyor, Soysal, çoğunlukla Musevi asıllı, gayrimüslim tüccarların neden Türk tüccarlara göre daha zengin ol-duklarını sorguluyordu.¹⁰ Soysal’ın bu yazısı Türk Yahudi basını yazarla-rından Dr. Daniel Yahya’nın tepkisi-ne yol açacaktı. Yahya 1961 Anayasa-sı’nın dil, din ve ırk farkı gözetmeksiz-in tüm vatandaşları eşit kabul etme-sine rağmen günlük uygulamada bu-nun böyle cereyan etmediğini, gayri-müslim olmaları nedeniyle Musevile-rin üniversite, Türk Silahlı Kuvvetleri ve siyaset camialarından dışlandıkları, bu nedenle sadece ve sadece ticaretle meşgul olmak zorunda kaldıklarını hatırlatıyordu. Yahya Musevi tüccar-ların ithalatla meşgul olup sınai yatırı-m yapmadıkları yolundaki eleştireye cevaben de Hilmi Özgen ve İlhami

Soysal’a şunu hatırlatıyordu:¹¹

Hilmi Özgen’in hazırladığı listeden aldığımız isimler sanayi yatırımı yap-mıyormuş gibi gözükabilir. Ya şahıs adı taşımayan ve vergilerini şirket ola-rak ödiyen kuruluşlar?... Bunlar inkâr edilemeyecek hakikatlerdir. Unutma-yın ki bugün temel sınai yatırımlara özel sektör yanaşmamakta, bu işleri (ticari rantabilitesi az olduğundan) devlete yani resmi sektöre bırakmak-tadır.

Özgen Yön’de yayınlanan makale-sinde savunduğu görüşleri daha son-ra Ant dergisinde yayınladığı iki ya-zıda da tekrarlayacaktı.¹² Özgen’in Ant’da yayınlanan bu yazıları TİP’in ilk kurucularından Genel Yönetim Kurulu üyesi Yahudi asıllı Moris Gabbay’ı üzecek ve Özgen’e serze-nişte bulunmasına yol açacaktı.¹³ Bunun üzerine Özgen 1969’da ya-yınladığı Ekonomik Sorunlarımız kitabında adını saklı tuttuğu Gab-bay’a yazdığı mektupta kendini hak-lı çıkarmaya çalışıyordu.:

Musevi bir dosta açık mektup:

Ülkücü dostum,
Ankara’daki son karşılaşmamızda

2- Yılda 250 bin lira ile 350 bin lira arasında net gelir bildirenler. (Bu grupta toplanan 16 vergi ödeyiciden 9 adedi Türk asıllı, 5 adedi Musevi, 2 adedi Rum ve Ermeni vatandaşlarıdır.)

3- Yılda 350 bin lira ile 500 bin lira arasında net gelir bildirenler. (Bu grupta toplanan 36 vergi ödeyiciden 16’sı Türk asıllı 17’si Musevi ve 3’ü de Ermeni vatandaşlarıdır.)

4- Yılda yarım milyon lira ile bir milyon lira arasında net gelir bildirenler. (Bu gruptaki 9 vergi ödeyiciden 4’ü Türk ve 5’i de Musevi’dir.)

5- Ödedikleri vergi miktarlarına göre yılda bir milyon liranın üzerinde net gelir bildiren vergi ödeyicilerinin adları ile ödedikleri vergiler aşağıdaki cedvelde gösterilmiş olup bu isimlerden anlaşılacağına göre bunları (4) adedi Türk asıllı, (9) adedi Musevi (3) adedi de Rum ve Ermeni vatandaşlarıdır.

Adı	Ödediği Vergi/Lira
İdidya Alev ¹	593.883.-
Zaharya Bovetes ²	1.302.065.-
Pepo Uzsınay ³	663.225.-
Avram M. Levi	517.043.-
Asım Ülker	720.689.-
Sabri Ülker	721.539.-
Nesim Anter	522.980.-
Moiz Sadaka	597.238.-
Norayr Berberyan ⁴	662.863.-
Mışon Kastoryano	503.940.-
Avedis Kazancıyan ⁵	682.142.-

Haldun Simavi	897.056.-
Erol Simavi	898.096.-
Haim Harunel	2.255.027.-
İzak Alfandari	2.290.638.-
S. Kohen	661.371.-

Yukarda 5 grupta toplanan net gelir miktarına göre vergi ödeyicilerin durumlarını özetliyecek olursak yılda 200 bin liranın üzerinde net gelir sağlayan 135 vergi ödeyiciden 67’si Musevi, 57’si Türk ve 11’i de Rum ve Ermeni vatandaşlarıdır. Halbuki İstanbulun diğer vergi dairelerinde Türk asıllı vergi ödeyicilerinden yüksek kazançlar bildirenler Musevilere nazaran daha çok olup bunun da sebebi asıl ticaret merkezi olan Yenice, Balıkpazarı, Aşirefendi, Tahtakale, Uzunçarşı ve Büyük Postane dolaylarındaki ticarethanelerin daha çok Anadolu tüccarları ile iş yapan eski müesseseler olmasından ve bunların gayri müslim tüccarlar elinde bulunmasından ileri gelmektedir.

İstanbul’da ticaretle uğraşan iş adamları toplamının yüzde 75’i Türk asıllı olduğu halde 200 bin liranın üzerinde net gelir sağlayanların yüzde 58’inin gayri müslim vatandaş olmasını dış ticaret, toptancılık ve komisyonculuk işlerinin daha ziyade bunlar üzerinde toplanması sebebine bağlamak mümkündür.

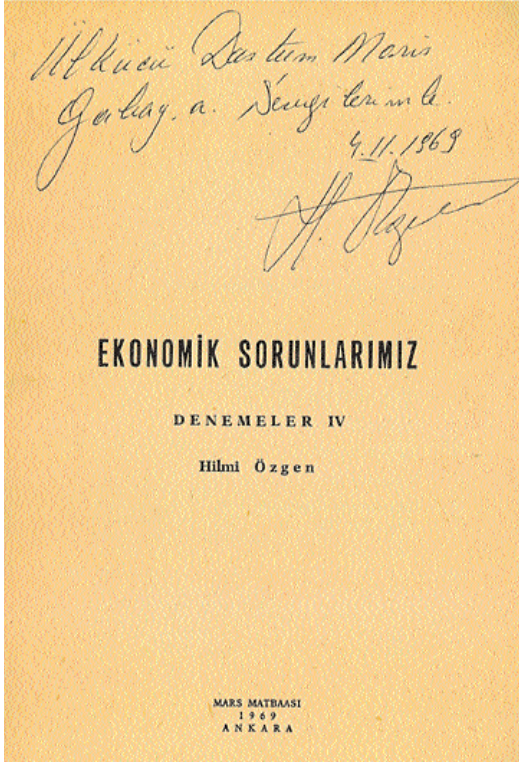
Yine itiraf etmeğe mecburuz ki Anadoludan gelen bir çok tüccarlar gayri müslim vatandaşlarla ilgi kurmayı daha emniyetli bulmakta ve Türk tüccarlarla kurdukları ilişkilerden doğan anlaşmazlıklar daha üzücü sonuçlara varmaktadır.

Meslek grupları itibarıyla sağlam bir sınıflandırma yapılması, ver-

“Ant”ın son iki sayısında yayınlanan “Gelir Dağılımı ve Vergi Adaletsizliği” konulu yazılarımdan dolayı üzüldüğünü söylemiştin.

“Biz”, diyordun “sosyalist bir savaşçı olarak bu inancın savunmasını yaparken Musevi vatandaşlarımıza bu sistemde ırkçı ayrımların ortadan kalkacağını, Yurdumuzda yerleşen vatandaşların tam bir birlik ve kardeşlik havası içinde kaynaşacağını vaat etmiştik. İstanbul’un milyonerleri listesinde Türklerle, gayri Müslimleri ayırarak iki ayrı liste halinde göstermen beni yalancı çıkardı. Böyle mi olacaktı, bu işler...” diye sitem etmiştin.

Konuya yüzeyden bakılınca belki haklısın dostum. Senin bir bakışta haklı gibi görünen görüşlerine katıldıkları için “Aydınlik”cı¹⁴ gençler de basmamıştı o yazımı. Ama, “Kalem”de¹⁵ konuştuğumuz gibi, ikinci bakışta ben haklıyım, sanırım. Ben size o akşam ne demiştim: İyi yürekli oldukları halde, toplumculuğa bir türlü akılları yatmayan namus-

Hilmi Özgen tarafından Moris Gobbay'a gönderilen kitap. Moris Gabbay Arşivi

lu bürokratlara bazı gerçekleri anlatabilmek için sizin milyonerlerinizi fedaya mecbur kaldım. Ben o yazımda sadece milyonun üzerinde gelir sağlayanların adlarını verseydim son

günlerde çok söylenen servet düşmanlığı ile kınanacaktım. Ama, gayri Müslim vatandaşların milyonluk kazançlarını ortaya sererek milli burjuvazinin meydana gelmediğini, büyük varlıkların gayri Müslimler elinde toplandığını açıklayınca bürokratların gözleri biraz açıldı, ve “[“]hakkın varmış arkadaş, vur beline gâvurların...” diye en az on tanıdık telefon etti.

İki yıl önce “Yön” dergisinde yayınladığım bir yazıda Jean Paul Sartre’in “psikanaliz de l’antisemitisme” kitabından pasajlar alarak Yahudi düşmanlığının gerçek sebeplerini açıkladığım zaman şöyle demiştim:

Yahudiler sınırlar gibi buldukları toplumun biçimini kolayca alabilen esnek yaratıklardır. Tarih boyunca horlanmanın, itilip kakılmanın bir sonucu olarak buldukları toplumun koşullarına uymaya mecbur kalan Musa kulları uygarlığın ileri olduğu toplumlarda büyük bilim adamları, ünlü sanatçılar yetiştirmişler. Ama, bizler gibi sömürü düzenin katksız uygulandığı geri kalmış toplumlarda daha iyi sömürücü olduklarını, oyun kurallarından daha ustalıkla faydalandıklarını ispatlamak için bü-

gi istatistiklerinin kifayetsizliği yüzünden mümkün olmamışsa da İstanbul Sanayi Odası istatistiklerinden elde ettiğimiz bilgilere göre sanayi alanında yatırım yapanların yüzde 70’i Türk asıllı firmalardır. Tanzimattan bu yana yabancılara ve gayri müslimlere tanıdığımız bunca imtiyazlara rağmen her nedense musevi vatandaşlarımız uzun vâdeli yatırımlar yapmaktan çekinirler. Esasen ithal mallarının yurdumuzu kaplamaya başladığı son yüzelli yıl içinde yabancı dil bilmeleri, dış memleketlerle ilişkileri bulunmaları bakımından Musevi vatandaşlarımız Türklere nazaran daha imtiyazlı durumdadırlar. Bu imkânlardan faydalanarak dış ticaret piyasasını ele geçiren bu vatandaşlar Anadoludaki geniş halk kitlelerinin sırtından büyük kazançlar sağlamışlardır.

Dış Ticaret Kârları Nereye Gider?

Bununla beraber tekrar edelim ki sosyalist inançlara bağlı bir yazar olarak gayrimüslim vatandaşlarımızı Türk asıllı çoğunluktan ayırmak aklımızdan geçmez. Sömürmenin her türlüşünün karşısında. Sömürücünün Türk veya gayrimüslim oluşu bu konulardaki yargılarımızı değiştirmez. Hacı Ali Efendi ve Mahdumları Firmasının İlim Yayma Derneğine ve Kur’ân Kurslarına başışlarda bulunması ile Avramaçı’nın Balat Havrasına yardımda bulunması arasında hiç bir fark görmemekteyiz. Aksine, uzun müfettişlik yıllarında edindiğimiz tecrübelerle anlamışızdır ki Türk firmaları vergi kaçakçılığında ve karaborsa oyunlarında daha cesur ve gözüpektirler. Vatandaşlık görevlerini bizle-

re nazaran daha büyük bir sadakatle yerine getiren gayri müslim yurttaşlarımızı bu yönleri ile kutlarken liberal ekonomi sisteminin çapraşık kurallarından daha büyük bir ustalıkla faydalanan Musevi vatandaşlarımıza hak vermemek mümkün mü? Ancak gönül arzu eder ki Musevi vatandaşlarımız çok kolay para kazanılan memleketimizde rahatça kazandıkları paraların bir kısmını da yurdumuzun sinai kalkınmasını sağlayacak yatırımlara tahsis etsinler. Çölün ortasında kurdukları yepyeni bir uygarlıkla az gelişmiş Orta Doğu ülkelerine güzel bir örnek olan Musevi vatandaşlarımız kendi yurtlarında uyguladıkları Kibutz sistemi ile insanların eşitliğini ve kol gücünün yüceliğini ispatlarken sömürücü sistemlerin uygulandığı memleketlerde de en usta iş adamları olduklarını ortaya koymuşlardır. Antisemitizmin psiko-analizini yaparak güzel bir inceleme yazısı yayınlayan ünlü Fransız yazarı Jean Paul Sartre Musevilerin içinde buldukları toplum koşullarına kolayca intibak ederek en büyük çıkarları sağladıklarını ispatlamıştır. Netekim ülkücü akımların geçerli olduğu namuslu toplumlarda Yahudiler arasında çok güçlü idealistler yetişmiş olup bilimsel sosyalizmin kurucusu Karl Marks ve Macar ihtilâlinin lideri Bela Kun aslen yahudi oldukları gibi Rus devriminin liderleri arasında bir düzüne ülkücü yahudinin yer aldıkları bilinmektedir. Bu örneklerle bakarak sonuca varmaktayız ki yahudilerin davranışları, içinde buldukları toplumların bir kriteri olarak kabul edilebilir. Nasıl ki kanda lökosit sayısının artması vücutta bir enfeksiyonun bulunduğuna delâlet etmekte ise, bir toplumda yahudi iş adamlarının kazançlarının yükselmesi de o toplumda sömürücü sistemle-

“Milyonerlik Rekoru Neden Musevilerde?”

yük paralar kazanmışlardır. Bir adamın kanında lökosit miktarının artması vücutta mikrobik bir faaliyetin bulunduğunu göstermesi gibi bir toplumda Musevi işadamlarının kazançlarının çok yüksek olması da o toplumda sömürü çarklarının saat gibi işlediğinin yanılmaz bir göstergesidir.

Ben bu göstergesi kullanarak “Milliyetçi” geçinen sahtekâr soygunculara ve gözleri bağlı, elleri kalemlili bürokratlara bazı gerçekleri ispatlayabiliyorsam, senin namuslu bir Musevi olarak beni yüreğinden desteklemen ve alkışlaman gerekirdi. Bu toplumda ırkının özelliklerini kullanarak senin de milyoner olman pekâlâ mümkün iken, sosyalist mücadele uğruna hapisleri göze alışın, toplumcu saflarında namuslu bir savaşa katılışın ne mutlu bir oluşum... Senin gibi namuslu bir Musevi olan büyük bir romancımızın değerli eşinin de kocasının yaptıklarını yabancı dillere çevirerek Türk edebiyatını dünyaya tanıtmayı ve kocası ile elele toplum savaşında boy göstermesi ne mutlu bir olay...¹⁶ Ama, bu küçük istisnalar Millî kompradorlarımızla elele verecek Türk halkının soyan büyük Yahu-

di iş adamlarının ihanetlerini haklı gösteremez.

Ben o iş adamlarından birini savaş yıllarında “1941” [yılında] Bursa’da tanımıştım. Bir yandan İngiliz İmparatorluğunun resmi ticaret örgütü olan United Kingdom Corporation teşkilatından maaş alırken, öte yandan Hitler Almanya’sına ipek deşesi ihraç eden bir Müslüman iş adamının komisyonculuğunu yapıyordu. Soruşturma dolayısıyla kendisinin yazılı ifadesini alırken, Mısır Firavunları ile Buhtunna-sır’dan sonra “Beni İsrail”le en büyük fenalığı yapan Hitler Almanya’sına paraşüt ve barut torbası yapımına yarayan bir maddenin ihracına neden yardım ettiğini sormuş ve bu pişkin Yahudiden şu cevabı almıştım: “Ne yapayım... Yüksek komisyon veriyor...”

O akşam “Kalem” de seninle tartışırken tertemiz bakışlarındaki namuslu pırlı ile o pişkin Yahudinin sararmış suratındaki iğrenç ifadeyi karşılaştırmış ve onun bu gün belki milyoner bir Yahudi olan kişiliğinin yanında senin mütevazı kişiliğinin heykelleş-tirmiştim. Ama, müsaade et de sen

bari anlayış göster. Musevi milyonerlerle, Müslüman milyonerleri iki ayrı cetvel halinde göstermekteki amacımı takdir et ve beni haklı bul...

“Gaitte maddeleri” tahlil raporlarında kakaların çeşitleri renklerine, kokularına göre nasıl ayrılıyorsa bu yoksul toplumun kanının iliğini sömürerek milyoner olan bu çeşit kimseleri de iki ayrı listede gösterdiğim için beni mazur gör. Ben bizimkilere bazı gerçekleri anlatabilmek için küçük bir yanlışlık yapmaya mecbur kaldıysam, beni bağışla. Ama, ülkücü kişiliğinle milyoner Musevilerin savunmasının üzerine alarak daha büyük bir yanlışlık yapmaktan kendini koru... Çünkü onların, senden daha güçlü katlarda oturan iş ortakları ve savunucuları vardır. Sen, yoksul insanların sevgisini, milyonerlerin savunmasından üstün tutarak gençlik yıllarında yüreğinde yanan sosyalist ateşi söndürmeye gayret et. Sevgilerimle.¹⁷

Özgen kitabını yayınladıktan sonra bir nüshasını Gabbay’a verilmek üzere TİP’in Ankara merkezine bırakıyor ve iliştirdiği kartta şu notu yazıyordu:¹⁸

rin kolayca işlemekte olduğunun yanılmaz bir göstergesidir.

Hitler Çok Kâr Veriyor

İkinci Cihan Savaşının sürdüğü yıllarda yaptığımız bir soruşturma dolayısıyla öğrenmiştik ki Bursa İpek Kozası T.[arım] S.[atış] Kooperatifleri Birliğinden İpek deşelerini alarak savaş endüstrisinde kullanılmak üzere Hitlerci Almanya’ya satan bir firmanın perde arkasındaki ortağı bir yahudi idi. Bu yahudi aynı zamanda İngiltere Hükümetinin resmi dış ticaret örgütünün (United Kingdom Corporation) Türkiye’deki maaşlı eksperisi idi. Kendisine bu hususu hatırlatarak ne diyeceğini sorduğumuz zaman pişkin bir sırıtma ile gülümsüyerek “Ne yapalım. Almanlar daha çok kâr veriyor...” diye cevap vermişti. Asur Hükûmdârı Buhtunna-sır’dan sonra Yahudi Milletine en büyük fenalığı yapan Hitlerin zaferine bile yardımcı olan bu yahudi iş adamı elbette ki Türkiye’deki fakir halka acımayacaktır. Hele arkalarında ünlü politikacılar büyük hamiyet tellâlları olduk-tan sonra ortaklaşa iş yaptıkları bu adamlarla zavallı Anadolu köylüsünü sömürmekte ne sakınca olabilir? Yeni kurdukları Kut-sal Yurtları İsrail’den de ilk kaçanlar yurdumuzdan giden Yahudiler olmuştur.* Her cuma sabahı üyesi olduğu Kibutz’a giderek iki saat süt sağan Millet Meclisi Başkanlarının yönettiği ülkücü bir toplumda kolay kazanç bezirganları barınabilir mi? Beyoğlu ilçesinde oturan gayri müslim seçmenlerin 1965 seçimlerinde tek emekçi partisine verdikleri oyların azlığı bu ürküntü-nün ifadesinden başka nedir ki...⁷ Yazımıza son verirken şu hususu tekrar belirtmeyi gerekli

görmekteyiz ki ırk olarak hiç bir yahudiye düşmanlığımız yoktur. Onlara bol kazanç imkânlarını sağlayan yahudi mi-zaçlı politikacılarımız, sahte din ve milliyet bezirganları çeşmenin başında bulunduğu ve sömürme düzeni sürüp gittikçe elbette ki açığöz yahudi vatandaşlarımız bu yağmadan arslan payını alacaklardır. Kapitalist ekonomi düzeni sürüp gittikçe elbette ki açığöz yahudi vatandaşlarımız bu yağmadan arslan payını alacaklardır. Kapitalist ekonomi düzeninde millî burjuvazinin kurulmakta olduğunu, millî sermayenin hızla geliştiğini savunan politikacılarımıza Emin-nönü Vergi Dairesinin yayınladığı vergi rakamlarına göz at-malarını dilerken emekten yana toplumcular, savaşına katılan yiğit yürekli gayri müslim vatandaşlarımızdan bir kere daha özür dileriz.

- 1 Bu mükellef kırtasiye tüccarı ve defter imalatçısıydı. Firmasının adı Hüner Kırtasiye idi. İdidiya Alev küçük yaşta bulunduğu Musevi Yetimhanesi’nden kaçtı, Çağaloğlu’nda kâğıt balyaları üzerinde yattı kalktı ve döneminin bir numaralı kırtasiye tüccarı konumuna yükseldi. Piyasadaki şöhreti nedeniyle Vehbi Koç kendisine ortaklık bile teklif etmişti. (Bu bilgileri aktaran Moris Sadioglu’na teşekkür ederim.)
 - 2 Bu mükellef terzi levazımata ticaretiyle meşguldü.
 - 3 Bu mükellef Derby Lastik Fabrikası’nın ürettiği ayakkabıların dağıtıcısıydı.
 - 4 Norayr Berberyan hammadde ithalatçısı ve kumaş toptancısıydı.
 - 5 Avedis Kazancıyan Sabancı Holding’in tekstil müşaviriydi. Aynı zamanda Gençler Mağazası’nın sahibiydi. (Bu bilgileri aktaran Arsen Yarman’a teşekkür ederim.)
- * Bu bilgi bir peşin yargıya dayanmaktadır ve yanlıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz Rufat N. Bali, Aliya Bir Toplu Göçün Öyküsü 1946-1949, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

** Burada sözü edilen “emekçi parti” Türkiye İşçi Partisi’dir.

Dostum Moris

164.cü sayfada sana hitap ettiğim mektuptan dolayı bana kızmadığımı umarım. Şahsi görüşlerini kaleme alırsan Devrim'de yayınlattırız. Selam ve Sevgiler

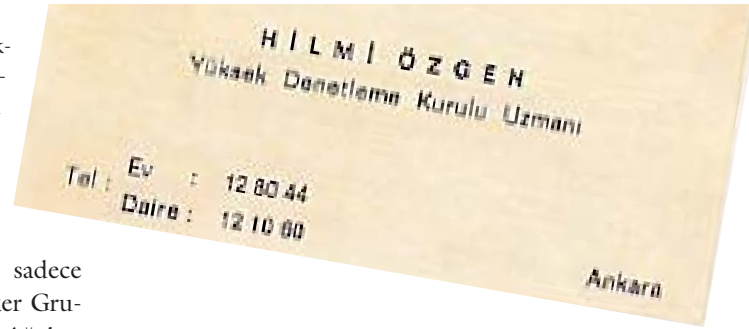
Sonuç Yerine

Hilmi Özgen'in makalesinin en ilginç yanı kendisini sosyalist olarak tarif eden bir "ilerici bürokrat"ın vatandaşları din ve ırk kıstaslarına göre ayırarak değerlendirmesi, Yahudi asıllı vatandaşları sadece ithalatçı olup sınai yatırımlara girmemekle eleştirmesiydi. Hilmi Özgen'in makalesi her ne kadar tüm sol hareketi temsil etme özelliği olmayan münferit bir örnekse de "sol"un içinde yer alan Yön hareketini temsil eden bir makaledir. Dahası ilerleyen yıllarda sol hareketin değişik hiziplerinde de benzeri tepkilere rastlanacaktı. Nitekim sol entelijensiyasının önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Mete Tunçay, Özgen'in yazısından yedi yıl sonra yayınladığı bir köşe yazısında, kendi deyimiyile, "sahte sosyalistçe" bir nedenle yapılan ve aşırı milliyetçilikten kaynaklanan bu yaygın anlayışı eleştirecekti.¹⁹

Azınlıkların içinde, genel nüfusa oranlarıyla bağdaşmayacak kadar çok sayıda zenginler bulunabilir. Bu konuda ciddi bir araştırma yapıp yapılmadığını bilmiyorum. Tatalım ki bizim rasgele Heybeli-Büyükkada gözlemlerimiz doğru olsun. Fakat azınlık zenginleri konusuna değinen solcu yazarlarımız çok dikkatli olmak zorundadır. Bu adamların nesine kızılıyor: Sömürü yoluyla servet edinmelerine mi, Türk ırkından olmamalarına mı? Haksız zenginlikleri eleştirelim derken ırk ayrımına düşmek bırakın daha ileri sosyalist ahlakını, 'burjuva' insan hakları öğretisine bile aykırı olur. Toplumsal adalet mücadelesi çoğunluk kitlelerinin ilkel yabancı düşmanlığı duygularını kıskırtılarak yürütülmemelidir. Öte yandan azınlıkların kurulu düzene karşı yine başkaldırdan kaynak olan duygularını okşamaya kalkmak da eşit ölçüde yanlış olur. Solun görevi Türkiye'de adil bir

toplum düzenini savunmaktır. O düzenin kuralları Türkler için de, gayri Türkler için de hep aynı olacaktır.

1965'te "en çok vergi ödeyenler" listesinde yer alan mükelleflerden günümüzde sadece Sabri Ülker faaliyetlerini Ülker Grubu olarak devam ettirmekte. Ağabeyi Asım Ülker ise Ülker Grubu'ndaki hisselerini kardeşine devretmiş, Kar Şirketler Topluluğunu kurmuş ve 90 yaşında hayata veda etmiştir. Listede adı geçen diğer tüm gayri-

müslim mükellefler çoktan ticaret sahnesinden silinmiş ve yerlerini başkalarına bırakmış durumdalar.

≤ Rifat N. Bali

- 1 Demokrasinin 50 Yılı 1945 - 1995, Cilt 1, s. 432, Aydın Kitaplar, İstanbul, (ty).
- 2 "Bir milyonunu üstünde kazanç sağlıyanlar", Cumhuriyet, 20 Ağustos 1965. İstanbul ve İzmir'deki mükelleflerin ödeyecekleri vergi listeleri için bkz. Cumhuriyet, 20-21 Ağustos 1965.
- 3 İlhan Selçuk, "Listeler", Cumhuriyet, 21 Ağustos 1965.
- 4 Yön dergisi hakkında birçok yetkin araştırma mevcuttur. En son yapılan bir araştırma temsili mahiyette zikredilecektir: Gökhan Atılgan, Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar Yön-Devrim Hareketi, Tüstav, İstanbul, 2002.
- 5 Jacob M. Landau, Radical Politics in Modern Turkey, E. J. Brill, Leiden, 1974, s. 22-23.
- 6 Artun Ünsal, Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s. 75.
- 7 Hilmi Özgen, Türk Sosyalizminin İlkeleri, Ankara, 1962, s. 9.
- 8 Hilmi Özgen, Türk Sosyalizmi Üzerine Denemeler, Ankara, 1963, s. 7.
- 9 Hilmi Özgen, Türk Sosyalizminin İlkeleri, Ankara, 1962, s. 12.
- 10 İlhami Soysal, "Milyonerlerimiz", Akşam, 15 Ocak 1967.
- 11 Daniel Yahya, "Sayın İlhami Soysal'a Açık Mektup", Şalom, 8 Şubat 1967.
- 12 Hilmi Özgen, "Türkiye'de Vergi Adaletsizliği", Anı, 11 Şubat 1969, Sayı 111, s. 8-9 ve Hilmi Özgen, "Toprak Ağaları vergi vermiyor!", Anı, 18 Şubat 1969, sayı 112, s. 10-11.
- 13 Moris Gabbay ile 14 Temmuz 2003 tarihli görüşme. Gabbay 1966'da TİP'le Genel Yönetim Kurulu üyesiydi. Bkz. Artun Ünsal, a.g.e, s. 171.
- 14 Aydınlik dergisi Mihri Belli'nin savunduğu Milli Demokratik Devrim (MDD) görüşünün aylık teorik dergisiydi.
- 15 "Kalem" döneminin Ankarasında tanınmış bir meyhaneydi.
- 16 Burada bahsedilen kişi Yaşar Kemal'in merhum eşi, ünlü saray hekimi Jak Mandil'in torunu Matilda Kemal'dir.
- 17 Hilmi Özgen, Ekonomik Sorunlarımız, Ankara, 1969, s. 164-167.
- 18 Metinde geçen Devrim Doğan Avcıoğlu'nun yayınladığı gazeteydi. Arşivinde mevcut olan Özgen'in kendisine ithaf ettiği kitap ile kartvizitini ödünç veren ve vakit ayırıp görüşlerini bildiren Moris Gabbay'a candan teşekkür ederim.
- 19 Mete Tunçay, "Azınlıklar", Yeni Halkçı, 16 Temmuz 1974.